

DOI: 10.7251/GFP1202142M

UDC: 341.231.14:327

Pregledni rad

Datum prijema rada:
20. maj 2012.

Datum prihvatanja
rada:
28. juni 2012.

Modaliteti za prevazilaženje jaza između međunarodnih mehanizama zaštite ljudskih prava i akcije na nacionalnom planu

**Prof. dr Brano
Miljuš**

*Fakultet pravnih nauka
Panevropski univerzitet
„Apeiron“ Banja Luka*

Sažetak: Inegracije u Evropskoj Uniji su povezane sa ispunjavanjem različitih uslova, koji se generalno posmatrajući dijele na političke, ekonomske i pravne. Od 1990-ih Evropska unija (u to vrijeme Evropska zajednica) se nije doticala pitanja zaštite nacionalnih manjina. Prvi institut za utvrđivanje primjenjivih ljudskih prava u ugovornim odnosima sa elementom inostranosti je institut autonomije dijelova. Teorija karakterističnog akta nam pomaže da definišemo pravo i pravila za regulaciju ugovora sa elementom inostranosti. Ovom teorijom je utvrđena najvažnija činjenica, a to je karakteristična činjenica u ugovoru. Ovaj dokument analizira regulaciju ove teorije u Rimskoj Konvenciji u Zakonu koji se primjenjuje na ugovorene obaveze i u Pravilniku Evropskog Parlamenta (EC) br. 593/2008 i Savjeta od 17. juna 2008., u Zakonu o ugovornim obavezama (Rim I), koji je zamjenjen Rimskom Konvencijom. Rimski Konvencija reguliše činjenicu da je ugovor najbliže povezan sa zemljama u kojima stranke, sa karakterističnim aktom „u vrijeme zaključivanja ugovora, imaju prebivalište, odnosno imaju predstavništvo.“

Ključne riječi: Ljudska prava, Evropska integracija, nacionalna ljudska prava, ugovor, inostrani element, Sejdić-Finci, implementacija, najtješnja veza

UVODNE NAPOMENE

Kako odgovornost za zaštitu ljudskih prava počiva na državi, razumevanje, poštovanje i izvršenje preuzetih obaveza u oblasti ljudskih prava daje nadležnim institucijama u zemlji s jedne strane izuzetnu odgovornost, a sa druge bi trebalo da predstavlja osnovnu potku, vezivno tkivo u pristupu i svakodnevnom delovanju svih organa koji doprinose ostvarivanju tih prava.

Ova analiza bi trebalo da doprinese boljem razumevanju postojećih problema u ovoj oblasti a koji bi trebalo da budu prevaziđeni iznalaženjem efikasnijih modaliteta za prevazilaženje nastalog jaza između međunarodnih mehanizama zaštite ljudskih prava i akcija na nacionalnom planu. Osnovni cilj rada je stoga sagledati moguće dodatne aktivnosti i postupke u implementaciji međunarodnih preporuka iz izveštaja koji se tiču zaštite ljudskih prava kako bismo se kao odgovorna država u praksi približili pravnom idealu da načela sadržana u Univerzalnoj deklaraciji o ljudskim pravima učinimo dosledno poštovanim na svim nivoima.

Prateći našu zadatu temu, analizirali smo izveštaje o stanju ljudskih prava u BiH posebno sa stanovišta zastoja na reformi Ustava u BiH i nesprovođenja presude Sejdić-Finci i Srbiji koji su organi za praćenje i nadgledanje ljudskih prava u okviru sistema Ujedinjenih nacija sačinili od 2006. godine, kada je Predsednik Republike Srbije informisao Generalnog sekretara UN da će članstvo Srbije i Crne Gore u UN preuzeti Srbija,¹ kao i individualne predstave koje su uputili državljani Srbije. Nismo analizirali neke konvencije koje sadrže odredbe o tužbama među državama jer to izlazi iz okvira teme ovoga rada, kao ni tretman ljudskih prava u okviru Saveta Evrope i u okviru procesa priključenja EU.

Pre navedene analize, ukratko je prikazan istorijski i institucionalni okvir za monitoring ljudskih prava, kao i ključni trendovi poslednjih godina koji ovu temu čine sve značajnijom u praktičnom smislu, uključujući i njen uticaj na poziciju države u međunarodnim odnosima, odnosno njen prestiž u međunarodnim organizacijama. Što se BiH tiče razlozi zbog kojih nije lako postići konsenzus o presudi koja bi bila sastavni deo neophodnih amandmana na ustav BiH i Izborni zakon kako bi se oni uskladili sa presudom Sejdić-Finci jesu velika razlika u stavovima entiteta koji se još uvek ne mogu usaglasiti. Republika Srpska prihvata amandmane o minimumu koji su svedeni na neophodno da se sprovede presuda. Što se tiče izbora za Predsjedništvo BiH, u republici Srpskoj postoji konsenzus i opozicije i pozicije da se zadrži sistem direktnog izbora srpskog člana, dok hrvatske stranke žele indirektan izbor, u parlamentu, za hrvatskog i bošnjačkog člana kako bi bile sigurne da će njihov kandidat biti izabran. Ako se tome ne udovolji, oni pozivaju na stvaranje u suštini trećeg entiteta, kako god da ga zvali da bi Hrvati imali svoju izbornu jedinicu. Dakle nema sporazuma o tome kako garantovati pravo „ostalima“, da se mogu kandidovati na izborima za

¹ Pismo od 3. juna 2006. godine. Prethodno je Savezna Republika Jugoslavija postala član UN odlukom Generalne skupštine A/RES/55/12 od 01. novembra 2000. godine.

Predsedništvo BiH. Međutim, izgleda da postoji konsenzus po pitanju Doma naroda prema kome bi se samo dodali i predstavnici „ostalih,, mada nije posve jasno kako bi se pravno tumačilo ovo funkcionalno rešenje u praksi obzirom i entitetski ustavi već sadrže slično rešenje.

INSTITUCIONALNI I ISTORIJSKI OKVIR

Zaštita ljudskih prava u doktrinarnom smislu u zapadnoj civilizaciji veoma je važno i dosta staro pitanje. Ono se naročito aktuelizuje sa prosvetiteljstvom i nastankom modernih teorija liberalizma. Težnja za zaštitom ljudskog dostojanstva svih ljudi, bez diskriminacije, čini samu suštinu i srž pojma ljudskih prava. Ona stavlja ljudsku ličnost u središte pažnje i samu zaštitu ljudskih prava čini esencijom u uspostavljanju zajedničkog opšteg vrednosnog sistema svake demokratske države. Vrednosni sistem zasnovan na moralnim normama nepovredivosti života, jednakosti, slobode i poštovanja ljudskog dostojanstva predstavlja polazni osnov za izgradnju višeslojnog unutrašnjeg pravnog i šireg institucionalnog sistema normi i standarda zaštite ljudskih prava, polazeći od onih koji su prihvaćeni na međunarodnom nivou.

U međunarodnoj praksi, kodifikacija osnovnih ljudskih prava vezuje se za nastanak i delovanje Ujedinjenih nacija kao ključne organizacije u sistemu odnosa u savremenom svetu. Poštovanje ljudskih prava spada pod jedan od tri *stuba* na kojima počiva sistem kolektivne bezbednosti UN (mir i bezbednost, razvoj i ljudska prava). Niz deklaracija koje se tiču određenih političkih i socio-ekonomskih prava, kao i tretmana ranjivih grupa stanovništva, formulisane su u ovoj ključnoj međunarodnoj organizaciji tokom njene istorije. Ubrzo po osnivanju, UN su usvojile Univerzalnu deklaraciju o ljudskim pravima² i Konvenciju o sprečavanju i kažnjavanju zločina genocida,³ a od šezdesetih godina Međunarodnu konvenciju o ukidanju svih oblika rasne diskriminacije,⁴ Međunarodni pakt o ekonomskim, socijalnim i kulturnim pravima,⁵ Međunarodni pakt o građanskim i političkim pravima,⁶ Konvenciju o sprečavanju i kažnjavanju zločina aparthejda,⁷ Konvenciju o eliminaciji svih oblika diskriminacije žena,⁸ Konvenciju protiv mučenja i drugih svirepih, nehumanih ili ponižavajućih postupaka ili kazni,⁹ Konvenciju

² Usvojena i proglašena Rezolucijom Skupštine UN 217 A (III) od 10. decembra 1948. godine. Ova i većina ostalih deklaracija koje se pominju u ovom odeljku dostupne su u celini na srpskom u publikaciji *Ljudska prava: Pet decenija od usvajanja Opšte deklaracije o pravima čoveka*, uz studije Obrada Račića, Branislava Milinkovića i Milana Paunovića, u izdanju *Međunarodne politike*, Službenog lista SRJ, Pravnog fakulteta i Fakulteta političkih nauka, Beograd, 1998.

³ Convention on the Prevention and Punishment of the Crime of Genocide. Paris, 9 December 1948

⁴ International Convention on the Elimination of All Forms of Racial Discrimination. New York, 7 March 1966.

⁵ International Covenant on Economic, Social and Cultural Rights. New York, 16 December 1966.

⁶ International Covenant on Civil and Political Rights. New York, 16 December 1966.

⁷ International Convention on the Suppression and Punishment of the Crime of Apartheid. New York, 30 November 1973.

⁸ Convention on the Elimination of All Forms of Discrimination against Women. New York, 18 December 1979.

⁹ Convention against Torture and Other Cruel, Inhuman or Degrading Treatment or Punishment. New York, 10 December 1984.

o pravima deteta,¹⁰ Deklaraciju o pravima pripadnika nacionalnih ili etničkih, verskih i jezičkih manjina,¹¹ Konvenciju o pravima osoba sa invaliditetom,¹² i niz pratećih opcionih (fakultativnih) protokola i dopuna. Time su ljudska prava ugrađena u osnovne vrednosti savremene civilizacije i postala predmet opšte brige i međunarodne odgovornosti.

Konkretnije, član 1 Univerzalne deklaracije o ljudskim pravima Ujedinjenih nacija odnosi se na glavna uporišta sistema ljudskih prava: slobodu, jednakost i solidarnost. Slobode kao što su slobode misli, savesti i veroispovesti, zatim sloboda mišljenja i izražavanja, zaštićena su kao ljudska prava. Slično tome, ljudska prava obezbeđuju jednakost, na primer, jednaku zaštitu protiv svih oblika diskriminacije u uživanju svih ljudskih prava, uključujući punu ravnopravnost žena i muškaraca. Solidarnost se odnosi na ekonomska i socijalna prava poput prava na socijalnu sigurnost, poštenu naknadu za rad, odgovarajući standard života i zdravlja i dostupnost obrazovanja, koji su sastavni deo sistema ljudskih prava.

Širenje demokratskih normi po završetku Hladnog rata, kao i proces globalizacije, koji dovodi do sve veće međuzavisnosti svetske zajednice onemogućavajući izolovanost, povećali su interes kako za kodifikovanje normi vezanih za ljudska prava, tako i za načine sprovođenja njihove zaštite u praksi. Teoretičari međunarodnog prava poput Milana Šahovića, smatraju da na današnjem stupnju razvoja pravno regulisanje međunarodnih odnosa obuhvata praktično sve oblasti života međunarodne zajednice, uključujući u poslednje vreme i unutrašnji život država, upravo zbog razultata rada na progresivnom razvoju i kodifikaciji i zaštiti ljudskih prava.¹³ Usložnjavanje međunarodnih obaveza, sve veći stepen intruzivnosti međunarodnog prava, kao i sve veća uloga nevladinih aktera i regionalnih organizacija, menjaju položaj država kao primarnih subjekata međunarodnog prava. Ima mišljenja da je saradnja između država i njihovo pripadanje univerzalnim, regionalnim i integrativnim organizacijama, dostigla takav nivo da se ne može više smatrati da suverenitet predstavlja jedan od elemenata njihove nezavisnosti.¹⁴

Promena u sagledavanju bezbednosnih izazova, rizika i pretnji u smislu da oni postaju sve više trans-nacionalni odnosno globalni, te da se od njih ne može zaštititi (samo) vojnom silom, takođe je relativizovala pojam suvereniteta i dodatno ojačala značaj poštovanja ljudskih prava. Bezbednost se ne sagledava više samo kao zaštita državne teritorije od oružanog napada druge države (tj. kao tradicionalna nacionalna bezbednost), već kao niz mehanizama kojim se štite pojedinci i njihova prava na život i održivi razvoj, prava i identitet određenih

¹⁰ Convention on the Rights of the Child. New York, 20 November 1989.

¹¹ Proglašena Rezolucijom Generalne skupštine UN broj 47/135 od 18. decembra 1992. godine.

¹² Convention on the Rights of Persons with Disabilities. New York, 13 December 2006.

¹³ Milan Šahović, „Povelja Ujedinjenih nacija i evolucija međunarodnog prava“, *Međunarodna politika*, God. 62, Br. 1141 (januar-mart 2011), str. 21-32.

¹⁴ Šahović, op.cit.

zajednica unutar države, kao i okolina i prirodni resursi za naredne generacije. Taj koncept ljudske bezbednosti (eng. *human security*), koji kao referentni objekat bezbednosti posmatra pojedinca, prvi put formulisao u Izveštaju o ljudskom razvoju Programa UN za razvoj (UNDP, 1994), razvija se dalje u sistemu UN u dva pravca.¹⁵ S jedne strane, u okviru borbe za socioekonomska ljudska prava utvrđen je plan aktivnosti za smanjenje siromaštva, smrtnosti dece i porodilja, širenja zaraznih bolesti, opismenjavanje i smanjenje jaza između polova kao tzv. Milenijumski ciljevi razvoja UN za period 2000-2015. Sa druge strane, masovna kršenja prava na život u oružanim konfliktima, koje nije sprečila ili je u njima sama učestvovala i država koja treba da štiti svoje građane, doveli su do formulisanja koncepta Odgovornosti za zaštitu (eng. *Responsibility to Protect*, R2P) i njegovog unošenja u međunarodno pravo na Samitu UN 2005. Na ovom svečarskom samitu održanom na 60-godišnjicu stvaranja UN, Generalna skupština je utvrdila da svaka država ima odgovornost da zaštiti svoje stanovništvo od genocida, ratnih zločina, etničkog čišćenja i zločina protiv čovečnosti.¹⁶ Ta odgovornost podrazumeva prevenciju takvih zločina, uključujući u to i procesuiranje podstrekivanja primenom odgovarajućih i neophodnih mera. Međunarodna zajednica takođe ima odgovornost da koristi odgovarajuća diplomatska, humanitarna i druga mirna sredstva, u skladu sa glavama VI i VII Povelje UN kako bi zaštitila stanovništvo od genocida, ratnih zločina, etničkog čišćenja i zločina protiv čovečnosti. U ovom kontekstu, države članice spremne su da preduzmu pravovremenu i odlučnu akciju posredstvom Saveta bezbednosti UN, koja zavisi od slučaja do slučaja i koja može, ako državne vlasti ne uspeju da zaštite svoje stanovništvo, da uključi i primenu sile.¹⁷ Iako se ovde radi o četiri dela koja su već tretirana kao kriminalni akti po međunarodnom pravu (genocid, ratni zločin, etničko čišćenje i zločini protiv čovečnosti) i samo o zaključku Generalne skupštine, formulisane ovog koncepta predstavlja ilustraciju razrade pravila, ako ne i mehanizama za prevazilaženje jaza između zaštite ljudskih prava na međunarodnom nivou i obaveza država da takvu akciju sprovede na nacionalnom planu.¹⁸ Na pravosudnom planu povrede ljudskih prava formirana je mreža krivičnih međunarodnih sudova. Konačno je afirmisana aktivnost gonjenja i kažnjavanja lica osumnjičenih za teške povrede međunarodnog humanitarnog prava. Savet bezbednosti je osnovao međunarodne tribunale koji imaju primat nad nacionalnim pravosuđem organa država. Međunarodno krivično pravo ne može se više odvajati od opšteg međunarodnog prava. Osnivanjem Međunarodnog

¹⁵ United Nations Development Programme, Human Development Report 1994, Oxford University Press, New York, 1994. Šire o konceptu i njegovoj primeni na Balkanu videti u: Svetlana Djurdjevic-Lukic, Vojin Dimitrijević, "Human Security and Peace-Building in the Western Balkans" in: *Transnational Terrorism, Organized Crime and Peace-Building: Human Security in the Western Balkans*, Edited by Wolfgang Benedek, Christopher Daase, Vojin Dimitrijević and Petrus van Duyne, Palgrave MacMillan, 2010.

¹⁶ UN General Assembly, World Summit Outcome 2005, Resolution A/RES/60/1, 24 October 2005, paraf. 138-140.

¹⁷ Luka Glušac, „Humanitarne intervencije u konceptu ljudske bezbednosti“, *Bezbednost Zapadnog Balkana*, br 16, januar-mart 2010., str 80-92.

¹⁸ U pogledu ovih zločina razvoj se može pratiti preko Statuta Međunarodnog vojnog suda u Nirnbergu, kojim su klasifikovani zločini protiv mira, ratni zločini i zločini protiv čovečnosti, što je zatim prošireno Ženevskim konvencijama iz 1949. godine i nedavno Rimskim statutom Međunarodnog krivičnog suda koji je stupio na snagu 2002. godine. Odgovornost vezana za genocid obrađuje se u već pomenutoj Konvenciji o sprečavanju i kažnjavanju genocida iz 1948. godine.

krivičnog suda u Rimu i komplementarnog njegovog delovanja sa nacionalnim jurisdikcijama država jedan je od glavnih dokaza slabljenja primata država kao subjekata međunarodnog prava.¹⁹

Dostignuće predstavlja uspostavljanje organa nadzora u primeni ljudskih prava u kvazisudskim procedurama. Kontrola organa Ujedinjenih nacija, regionalnih i univerzalnih vladinih i nevladinih organizacija, a naročito komiteta univerzalnih međunarodnih konvencija iz oblasti ljudskih prava, postala je veoma efikasna. Izveštaji o poštovanju ljudskih prava podležu veoma detaljnoj analizi koju prate konkretne preporuke o poboljšanju poštovanja preuzetih obaveza unutar organa. Na pravosudnom planu povrede ljudskih prava formirana je mreža krivičnih međunarodnih sudova. Konačano je afirmisana aktivnost gonjenja i kažnjavanja lica osumnjičenih za teške povrede međunarodnog humanitarnog prava. Savet bezbednosti je osnovao međunarodne tribunale koji imaju primat nad nacionalnim pravosuđem organa država. Međunarodno krivično pravo ne može se više odvajati od opšteg međunarodnog prava. Osnivanjem Međunarodnog krivičnog suda u Rimu i komplementarnog njegovog delovanja sa nacionalnim jurisdikcijama država jedan je od glavnih dokaza slabljenja primata država kao subjekata međunarodnog prava.²⁰

Konkretno, sistem Ujedinjenih Nacija za promovisanje i zaštitu ljudskih prava počiva na dualnoj organizaciji koja podrazumeva dve vrste organa koji se bave praćenjem i nadgledanjem stanja u svetu u pogledu poštovanja ljudskih prava. S jedne strane su organi koji su uspostavljeni na osnovu Povelje UN, dok se sa druge strane nalaze organi ustanovljeni na osnovu pojedinačnih međunarodnih sporazuma koji se tiču specifičnih tematika iz oblasti ljudskih prava. U prvu kategoriju organa spada *Savet za ljudska prava*, glavni organ UN u ovom domenu. Značaj koji se ljudskim pravima pridaje naročito poslednjih godina i potreba da ona budu pažljivo praćena doveli su i do preobražaja ranije Komisije za ljudska prava (*United Nations Commission on Human Rights*, formirane 1946, sa 52 člana), koja je bila pomoćni organ Ekonomsko-socijalnog saveta UN (*ECOSOC*). Umesto nje 2006. godine stvoren je Savet Ujedinjenih nacija za ljudska prava (*United Nations Human Rights Council*), čijih se 47 članova biraju u Generalnoj skupštini UN po principu podjednake zastupljenosti pet regionalnih grupa (13 iz afričke, 13 iz azijske, šest iz istočnoevropske, osam iz grupe latinoameričkih i karijskih zemalja i sedam iz grupe zapadnoevropskih i drugih zemalja, gde spadaju i SAD). Savet je pomoćni organ Generalne skupštine UN i glavno telo u sistemu UN posvećeno posebno ljudskim pravima, odgovoran za unapređivanje univerzalnog poštovanja zaštite svih ljudskih prava i osnovnih sloboda za sve, bez diskriminacije bilo koje vrste, i na fer i jednak način. On se bavi stanjem ljudskih prava, uključujući masovna i sistemska kršenja ljudskih prava i daje preporuke Generalnoj skupštini UN. Kao najvažniji konkretni principi delovanja Saveta propisani su: univerzalnost ljudskih prava; nepristrasnost/ objektivnost, neselektivnost, eliminacija duplih standarda i politizacije; konstruktivni međunarodni dijalog i saradnja;

¹⁹ Šahović, op. cit. str. 30.

²⁰ Šahović, op. cit. str. 30.

poboljšanje, unapređenje i zaštita svih људskih права (građanskih, političkih, ekonomskih, socijalnih i kulturnih, uključujući i право na razvoj). Kao rezultat sesija Saveta UN za љudska права objavljuju se rezolucije, deklaracije i drugi oblici saopštavanja stavova i odlučivanja različitih pravnih implikacija, kao što su preporuke, zaključci, sažeci diskusija i predsednička saopštenja. U ostvarivanju svog mandata, Savet UN za љudskih права sprovodi univerzalni periodični pregled ispunjenja obaveza o љudskim pravima od strane država članica, kao i druge mehanizme i posebne procedure zaštite љudskih права: sistem specijalnih mandata, žalbenih procedura i stručnih savetovanja.²¹

U drugoj kategoriji se nalaze razni Komiteti koji su predviđeni međunarodnim ugovorima koji se tiču pojedinačnih tematika iz oblasti љudskih права. Trenutno postoji devet takvih komiteta: *Komitet za љudska права; Komitet za ekonomska, socijalna i kulturna права; Komitet za eliminaciju rasne diskriminacije; Komitet za eliminaciju diskriminacije žena; Komitet protiv mučenja; Komitet za права deteta; Komitet radnika migranata; Komitet za права hendikepiranih osoba i Komitet protiv nasilnog nestanka.*

Organi obe kategorije imaju skoro identične mehanizme na raspolaganju i načinu rada – pišu izveštaje i daju preporuke zemljama potpisnicama odgovarajućih konvencija. Takođe, Savet za љudska права i komiteti se mogu baviti i individualnim slučajevima na osnovu predavki koje im upućuju pojedinci, odnosno građani država potpisnica. Izveštaji koje sastavljaju ovi organi kao i njihova mišljenja u pojedinačnim slučajevima predstavljaju važan korpus i osnovu iz koje se, pregledom navedenog materijala, mogu izvesti određeni zaključci o slabostima ili efikasnosti države u pogledu poštovanja normativnih akata iz oblasti љudskih права.

Savet za љudska права i navedeni komiteti kao mehnizni za zaštitu љudskih права podržani su i od strane Kancelarije Visokog predavnika UN za љudska права (eng. *The Office of the United Nations High Commissioner for Human Rights, OHCHR*) čiji je madat da promoviše i štiti љudska права. Osim osoblja u Njujorku i Ženevi, ova kancelarija ima i svoje predavnike u 12 regiona, kao i u pojedinim zemljama. Zaključno sa krajem 2010. godine, OHCHR je bio prisutan u Boliviji, Kambodži, Kolumbiji, Gvatemali, Gvineji, Mauritaniji, Meksiku, Nepal, Okupiranim Palestinskim teritorijama, Srbiji (Kosovo), Togou, BiH i Ugandi. Zadatak ovih kancelarija je da vrše monitoring, javno izveštavanje, pružaju tehničku pomoć, i razvijaju dugoročne nacionane kapacitete za bavljenje pitanjima zaštite љudskih права, a u partnerskim odnosimima sa civilnim društvom i

²¹ Završni dokument svetskog samita UN septembra 2005. godine predvideo niz novih mandata za „jačanje” UN i reformu Saveta bezbednosti i drugih struktura upravljanja, između ostalih i organa UN za zaštitu љudskih права. Rezolucija 60/251 Generalne skupštine UN iz 2006. i Rezolucija 5/1 Saveta UN za љudska права iz 2007. godine predstavljaju osnivačke rezolucije i „paket” za institucionalnu izgradnju Saveta UN za љudska права. O mandatu i načinu rada Savetu detaljno u posebnom radu na tu temu Žakline Novičić, Anđele Stojanović i Miloša Jončića, istraživača u IMPP.

agencijama UN. Osim toga, ljudska prava se podstiču i u okviru mirovnih misija, pa je tako OHCHR prisutan u 14 misija ovog tipa.²²

Izveštaji o poštovanju ljudskih prava u Srbiji

Srbija je od 2006. godine dobila komentare i preporuke koje su sačinili sledeći komiteti: Komitet za eliminaciju diskriminacije žena juna 2007, Komitet protiv mučenja novembra 2008, dva izveštaja Komiteta za prava deteta juna 2010, Komiteta za eliminaciju rasne diskriminacije marta 2011. i Komiteta za ljudska prava aprila 2011. Srbija je takođe bila predmet Univerzalnog periodičnog pregleda Saveta za ljudska prava decembra 2008. koji daje sveobuhvatnu sliku stanja ljudskih prava u Srbiji.

Izveštaj Komiteta za eliminaciju diskriminacije žena, jun 2007.

Komitet za eliminaciju diskriminacije žena iznosi u prvom delu svog izveštaja pozitivne aspekte u vezi sa ispunjavanjem obaveza koje proističu iz Konvencije za eliminaciju svih oblika diskriminacije protiv žena. Ti pozitivni aspekti se tiču normativnog sistema, odnosno Ustava RS iz 2006. godine i njegovih članova 15. i 21. koji garantuju rodnu ravnopravnost, kao i izmena porodičnog, radnog i krivičnog prava iz kojih su izbačene sve diskriminantne odredbe. Pozitivni aspekti se tiču i stvaranja odgovarajućih institucija kao što su Skupštinski odbor za rodnu ravnopravnost i Savet za rodnu ravnopravnost.

Glavne preporuke Komiteta upućene su povodom ostvarivanja konkretnih rezultata kroz sprovođenje usvojenog normativnog okvira. Komitet preporučuje da se organizuju kampanje za podizanje svesti o pravima i obavezama koje proističu iz Konvencije (par. 14 i 20), da se državnim službenicima organizuju odgovarajuće obuke koje bi im pomogle u primeni postojeće pravne regulative (par. 16), da se povećaju ljudski i finansijski resursi institucija poput Saveta za rodnu ravnopravnost kako bi im se pojačao radni kapacitet (par. 18), da se posebna pažnja obrati na nasilje u porodici i da se obezbedi odgovarajući broj „sigurnih kuća” (par. 22), da se obrati pažnja na kriterijume za prihvatanje u „sigurne kuće” tako da žene romske nacionalnosti ne budu isključene (par. 24).

Izveštaj Komiteta protiv mučenja, novembar 2008.

Komitet naglašava pozitivne aspekte koji se tiču usvajanja primerene zakonske regulative: Ustava RS iz 2006, Krivičnog zakonika iz 2005, Zakona o Zaštitniku građana iz 2005, Zakona o azilu iz 2007. i drugih pravnih akata. Ipak, glavni razlozi za brigu kao i osnovne preporuke Komiteta tiču se primene novog pravnog okvira. Naime, iako se prva preporuka odnosi na kazne koje su predviđene za zločin

²² Avganistan, Burundi, Centralnoafrička Republika, Obala Slonovače, Darfur (Sudan), Demokratska Republika Kongo, Gvineja Bisao, Haiti, Irak, Liberija, Sijera Leone, Somalija, Sudan i Istočni Timor.

mučenja i koje prema mišljenju Komiteta nisu proporcionalne težini navedenog zločina (par. 5), ostale preporuke su operativne prirode. Komitet tako preporučuje da se unutrašnja kontrola koja je uvedena u Ministarstvu pravde i Ministarstvu unutrašnjih poslova učini efikasnijom tako što će se predvideti mehanizmi za njeno nezavisno i eksterno nadgledanje (par. 6), da se pojača nezavisnost i kapacitet kancelarije Zaštitnika građana (par. 7), da se pojača nezavisnost pravosuđa (par. 8), da se obezbedi mogućnost brzih, efikasnih i temeljnih istraga kada su u pitanju povrede Konvencije i da se državni službenici koji su osumnjičeni za takva kršenja suspenduju za vreme trajanja istrage (par. 10), da se poboljšaju materijalni uslovi u zatvorima (par. 15), da se posebno pažnja posveti manjinskim etničkim grupama, naročito Romima i da se poveća etnička raznolikost policije (par. 17).

Izveštaji Komiteta za prava deteta, jun 2010.

Prvi izveštaj Komiteta za prava deteta se tiče vrlo specifične tematike i odnosi se na Fakultativni protokol Konvencije o učešću dece u ratnim sukobima. Izveštaj je vrlo kratak i svoje pozitivne aspekte počinje konstatacijom da osobe mlađe od 18 godina nisu pozvane da odsluže vojni ili civilni rok, što Komitet konstatuje sa zadovoljstvom (par. 4). Jedine dve preporuke vredne pažnje su sledeće: Komitet preporučuje da se u Krivični zakonik uvede odredba koja inkriminiše angažovanje dece u paravojnim formacijama (par. 20) kao i da se zabrani izvoz oružja ako je njegova krajnja destinacija zemlja u kojoj se deca koriste u oružanim sukobima (par. 27).

Drugi izveštaj Komiteta za prava deteta je duži i tiče se trogovine decom, prostitucijom dece i dečijom pornografijom. Komitet na prvom mestu naglašava pozitivne aspekte koji se kao i u prethodnim izveštajima, prevashodno tiču usvojene pravne regulative poput Zakona o maloletnim učiniocima krivičnih dela iz 2005, Nacionalne strategije za prevenciju i zaštitu dece od nasilja iz 2008. i izmenama Krivičnog zakonika iz 2009. godine (par. 4). Zatim Komitet daje niz preporuka relativno opšteg karaktera. Komitet tako preporučuje da se poboljša i centralizuje dobijanje podataka o počiniocima kako bi se lakše ocenila efikasnost zakona, preduzetih mera i programa u domenu koji pokriva Fakultativni protokol (par. 7), da se poboljša koordinacija između ministarstava kao i između centralnih i lokalnih vlasti u saradnji sa nevladinim sektorom kako bi se lakše definisao jedan koherentan i sistemski pristup problemima koje pokriva Fakultativni protokol (par. 14), da se odredbe Fakultativnog protokola približe deci i njihovim porodicama kroz odgovarajuće školske sadržaje koji će biti integrisani u školske programe na svim nivoima obrazovnog sistema (par. 16), da se pojača edukacija i obuka profesionalaca poput zdravstvenih radnika, socijalnih radnika, policije, tužilaštva, sudija i medija (par. 18), da se povećuju ljudski i finansijski resursi zarad primene Fakultativnog protokola (par. 22), da se prilikom elaboracije programa i zakona, nadgledanja i evaluacije, u najvećoj meri konsultuje civilno društvo, odnosno nevladin sektor (par. 24), da se pojačaju naponi kako bi se deca i roditelji upoznali sa bezbednim korišćenjem interneta (par. 30).

Izveštaj Komiteta za eliminaciju rasne diskriminacije, mart 2011.

Komitet za eliminaciju rasne diskriminacije započinje svoj izveštaj pozitivnim aspektima u koje ubraja kako usvajanje Ustava RS 2006 (par. 5), tako i niz donetih zakona poput Zakona o zabrani diskriminacije ili Zakona o rodnoj ravnopravnosti iz 2009. godine (par. 7). Pored pozitivnih aspekata, Komitet propušta da se usaglase nadležnosti niza institucija koje se bave rasnom diskriminacijom poput Ministarstva za ljudska i manjinska prava, Kancelarije Zaštitnika građana i Poverenika za zaštitu ravnopravnosti. Komitet preporučuje da se povećaju ljudski i finansijski resursi ovih institucija i da se organizuju kampanje za podizanje svesti građana o ulozima navedenih institucija (par. 11). Komitet preporučuje dalje da se usvoji odgovarajuća pravna regulativa koja će biti efikasan instrument u borbi protiv zločina i govora mržnje, koja će omogućiti procesuiranje rasističkih i ekstremističkih grupa i njihovu eventualnu zabranu (par. 13). Konačno, Komitet se bavi pitanjem Roma i preporučuje između ostalog da se Romima omogući pristup obrazovnom sistemu i državnim školama, da se sprovedu obuke za nastavno osoblje i pokrenu kampanje podizanja svesti roditelja o lošem položaju romske populacije (par. 15 i 16), da se omogući da sve osobe koje nemaju lična dokumenta ista i dobiju, da se sprovedu kampanje podizanja svesti među romskom populacijom o značaju prijavljivanja nadležnim organima zarad dobijanja ličnih dokumenata (par. 19).

Izveštaj Komiteta za ljudska prava, april 2011.

Izveštaj Komiteta za ljudska prava je opšte prirode i u suštini preuzima sve preporuke koje smo do sada naveli. Pod pozitivnim aspektima, Komitet naglašava pravna akta koja su uzimali u obzir i prethodni izveštaji: Ustav RS, Zakon o zabrani diskriminacije ili Zakon o Zaštitniku građana (par. 4).

Preporuke Komiteta preuzimaju u opštijoj formi preporuke prethodnih izveštaja te se tako navode potrebe treninga i obuke sudija, tužilaca i advokata (par. 5), dodatnih sredstava za kancelariju Zaštitnika građana (par. 7), rešavanja problema rodne ravnopravnosti i jednake zastupljenosti žena u državnoj administraciji (par. 8), nasilja u porodici (par. 9), mučenja i nadgledanja policijskog pritvora (par. 11 i 14), saradnje sa Međunarodnim krivičnim tribunalom za bivšu Jugoslaviju (par. 13), uslova u zatvorima (par. 15), problema lica romske nacionalnosti i njihovih ličnih dokumenata (par. 19), itd.

Univerzalni periodični pregled Saveta za ljudska prava, decembar 2008.

Univerzalni periodični pregled Saveta za ljudska prava je još opštijeg karaktera i otvara niz međusobno nepovezanih pitanja, poput „uloge žena u procesu donošenja odluka na visokom nivou” (tačka 6) ili „stope nezaposlenosti osoba sa invaliditetom” (tačka. 10). Preporuke su opšte prirode kao na primer „Da se

nastavi sa razvojem pravnog sistema u skladu sa међународним standardima koji podrazumevaju osnaživanje vladavine prava” (тачка 13) .

Tematski izveštaji koje smo prethodno naveli donose više informacija o slabostima државе да одговори на поједине препоруке комитета из система UN. Problemi sa kojima se suočava држава још се bolje vide на примеру individualnih случајева kojima ćemo sada posvetiti нашу пажњу.

Izveštaj Parlamentarne skupštine Saveta Evrope за BiH decembar 2011.

U ovom izveštaju parlamentarna skupština podseća на svoju Rezoluciju 1701 од 2010. godine о funkcionisanju institucija u Bosni i Hercegovini, u kojoj је позвала sve ključne političke актере да prije izbora u oktobru 2010. godine започну konstruktivan dijalog о konkretnim predlozima за amandmane на Ustav, s ciljem sveobuhvatnog paketa reformi kojima bi se, u prvom redu, ukinula ustavna diskriminacija „ostalih,“ u pogledu njihove nemogućnosti да се kandiduju на izborima за чланове Predsedništva i Doma naroda, а koju је u svojoj presudi од 22.decembra 2009. godine utvrdio i Evropski sud за ljudska prava. Takođe, Skupština podseća на Rezoluciju 1725 о hitnoj potrebi за ustavnim reformama u Bosni i Hercegovini u kojoj је izrazila svoju zabrinutost zbog činjenice да се pre izbora iz 2010. godine nisu usvojili neophodni amandmani на Ustav i Izborni zakon BiH. Iako su ovi izbori bili slobodni i poštени, održani su на osnovu ustavnopravnog оквира koji krši Evropsku konvenciju о ljudskim pravima i njene protokole. Skupština ponavlja да је presuda Sejdić-Finci pravno обавезујућа i да мора бити provedena. Ako наведени amandmani не буду на време usvojeni, odnosno pre narednih izbora 2014. godine, Skupština upozorava да bi чланство Bosne i Hercegovine u Savetu Evrope moglo бити угрожено.

INDIVIDUALNE PREDSTAVKE

Imali smo увид u osam од jedanaest individualnih predstavki koje su Komiteti UN rešavali а ticali su се Srbije, odnosno Savezne Republike Jugoslavije i Državne Zajednice Srbije i Crne Gore. Šest од osam individualnih predstavki се тичу navodnih kršenja *Konvencije protiv mučenja i drugih svirepih, nečovečnih i ponižavajućih kazni ili postupaka* (predstavke br. 113/1998; 171/2000; 172/2000; 174/2000; 207/2002; 261/2005) dok се preostale две predstavke тичу navodnih kršenja *Međunarodnog pakta о građanskim i političkim pravima* odnosno *Međunarodne konvencije о suzbijanju svih oblika rasne diskriminacije* (predstavke br. 1556/2007; 29/2003). Analizu наведених individualnih predstavki ćemo upravo početi од poslednje две i izvodićemo је на isti način. Iznećemo u najkraćim crtama činjenično stanje svakog појединог случаја, предмет žalbe као i закључак одговарајућег Komiteta.

Komiteet за ljudska prava је 21. oktobra 2010. godine usvojio mišljenje о navodnom kršenju Međunarodnog pakta о građanskim i političkim pravima од strane Srbije.

Predstavku su 2006. godine podneli Marija i Dragana Novaković čiji je sin i brat, Zoran Novaković preminio 2003. godine u državnoj bolnici nakon infekcije zuba. Podnosioci predstavke, koji su 2003. godine podneli Prvom opštinskom javnom tužilaštvu u Beogradu krivičnu prijavu u vezi sa smrću Zorana Novakovića za teška dela protiv zdravlja ljudi i nesavesno pružanje lekarske pomoći, 2006. godine su se obratili UN tvrdeći da su iscrpili sva pravna sredstva predviđena u domaćim propisima. Takođe su tvrdili da je država povredila pravo Zorana Novakovića iz člana 6 Pakta tako što nije zaštitila njegovo pravo na život i ukazali su na nedostatak brze i efikasne istrage koji je takođe predviđen članom 6 Pakta. Naime, krivični postupak protiv prvog od odgovornih lekara otpočeo je tek nakon tri godine i tri meseca od smrtnog slučaja. Komitet za ljudska prava je zaključio da ne raspolože dovoljnim brojem dokaza da bi Državi ugovornici pripisao direktnu odgovornost za propust da se ispune obaveze koje država ima po članu 6 Pakta a tiču se zaštite života. S druge strane, Komitet je zaključio da je država prekršila obavezu da valjano istraži smrt žrtve i da preduzme odgovarajuće radnje protiv onih koji su za to odgovorni. Dakle, država je u ovom slučaju okrivljena zbog sporog i neefikasnog pravosuđa i nepoštovanja „razumnih rokova” istrage.

Komitet za rasnu diskriminaciju je 6. marta 2006. godine usvojio mišljenje na osnovu predstavke Dragana Durmića o kršenju Međunarodne konvencije o suzbijanju svih oblika rasne diskriminacije. Naime, Centar za humanitarno pravo je sproveo tokom 2000. godine niz testova da bi ustanovio da li je licima romske manjine uskraćen pristup određenim javnim mestima. Tako je 18. februara 2000. godine sproveden test ispred jedne beogradske diskoteke. Pet lica, među kojima su dva bila romske nacionalnosti pokušala su da uđu u diskoteku. Pod izgovorom da se u lokalu održava privatna zabava, licima romske nacionalnosti je zabranjen pristup dok su preostala tri lica puštena unutra iako nisu imala pozivnice. Centar za humanitarno pravo je podneo 21. jula 2000. godine krivičnu tužbu Kancelariji javnog tužioca u Beogradu. U nedostatku odgovora i identifikacije lica koja su radila na vratima diskoteke navedene večeri od strane policije, Centar za humanitarno pravo se obratio UN tvrdeći da je prekršen član 3 Konvencije pošto su žrtve bile izložene obliku rasne segregacije kao i član 6 Konvencije pošto Država članica nije obezbedila pravni lek za diskriminaciju koju su pretrpele žrtve niti je preduzela mere da kazni počinioc. Komitet konstatuje da policija nije obavila temeljnu istragu o tom predmetu te da je propustila da utvrdi da li je podnosiocu predstavke bio uskraćen pristup javnom mestu na osnovu njegovog nacionalnog ili etničkog porekla. Preporuka komiteta je da država obezbedi podnosiocu „pravičnu i adekvatnu nadoknadu srazmernu moralnoj šteti” koja je pretrpljena kao i da preduzme mere kako bi policija, javni tužioci i Sud Srbije i Crne Gore valjano istražili optužbe i žalbe vezane za akte rasne diskriminacije.

Preostalih šest predstavki se tiču navodnih povreda Konvencije protiv mučenja. U navedenim predstavkama se dovodi u pitanje odgovornost policije za postupanja koja predstavljaju kršenje Konvencije protiv mučenja. Tri slučaja su gotovo identična i odnose se na postupanje policije prema građanima romske nacionalnosti (predstavke 171/2000; 172/2000; 207/2002) u periodu između 1996.

i 1999. godine. Shodno činjenicama koje su predstavili podnosioci predstavki, Jovica Dimitrov, Danilo Dimitrijević i Dragan Dimitrijević, navedena lica su bila privedena od strane policije i tučena u policijskim stanicama. Sve tri žrtve su podnele krivične prijave koje nikada nisu urodile plodom. U sva tri slučaja je Komitet protiv mučenja doneo istovetne zaključke. Prvo, država nije ispunila svoju obavezu da u najkraćem roku pristupi nepristrasnoj istrazi koja proističe iz člana 12 Konvencije protiv mučenja i drugih svirepih, nečovečnih i ponižavajućih kazni ili postupaka. Ni u jednom od slučaja nije došlo do identifikacije službenika MUP-a koji su izvršili navodne prekršaje što jasno pokazuje odsustvo volje da se sprovede ozbiljna i nepristrasna istraga.

Drugo, država je nevođenjem krivičnog postupka uskratila podnosiocima mogućnost da otpočinu građansku parnicu za naknadu štete jer ista shodno praksi sudova u Srbiji može uslediti samo nakon okončanog krivičnog postupka i može se odvijati isključivo ako su strane u sporu precizno identifikovane. Nijedan od ovih uslova nije bio ispunjen jer pravosuđe i policija nisu adekvatno obavili svoj posao. Komitet podvlači u ovom delu i jednu sistemsku grešku pravnog sistema. Naime, podnosilac krivične prijave može da ostvari svoja prava i na sebe preuzme gonjenje slučaja u svojstvu „privatnog tužioca” samo ukoliko javni tužilac donese odluku da ne postoji osnov za otvaranje zvanične istrage. Kako zakon ne postavlja vremenski okvir u kojem javni tužilac treba da donese odluku da li će zahtevati da se otvori zvanična istraga ili ne, pasivnost tužioca predstavlja nesavladivu prepreku da žrtva ostvari svoja prava pred sudom.

I četvrta predstavka otvara problem ophođenja policije prema pripadnicima romske nacionalnosti. Na osnovu činjenica iznetih od strane podnosioca predstavke Besima Osmanija, nekoliko policajaca u civilu je tokom iseljenja romskog naselja „Antena” na Novom Beogradu juna 2000. godine udarilo nekoliko Roma i vređalo ih na rasnoj osnovi. Policajci nikada nisu identifikovani. Država je u ovom slučaju pružila detaljan odgovor na predstavku podnosioca. Navela je da su policajci delovali u skladu sa standardima koji se primenjuju na intervenisanje protiv velikog broja ljudi i da su se policajci potrudili da primene silu samo onda kada je to bilo potrebno. Dalje, država je pružila opširne informacije o mogućim pravnim lekovima koje podnosilac žalbe nije iskoristio. Nakon detaljnog odgovora države stav Komiteta je bio mnogo umereniji i jedini pravi prigovor se odnosi na činjenicu da službenici MUP-a koji su bili u civilu nisu bili identifikovani.

Konačno, poslednje dve predstavke se tiču slučajeva sa smrtnim ishodom. Naime, policija je u oba slučaja umešana jer je bila u postupku privođenja lica koja su poginula. U oba slučaja porodice nastradalih direktno krive policiju za smrt njihovih bližnjih dok policija tvrdi da su lica poginula pri pokušaju bekstva (lice N.N. sa Novog Beograda je htelo sa desetog da se spusti na deveti sprat ali su kablovi kojima se spuštao pukli dok je drugo lice, Milan Ristić iz Šapca skočio sa krova zgrade prema navodima policije). U oba slučaja Komitet protiv mučenja zaključuje da nije bilo brze i nepristrasne istrage.

ZAKLJUČNA RAZMATRANJA

Tokom 2012. godine obeležava se deset godina od prijema BiH u Savet Evrope. Izveštaji koje smo analizirali govore da je naročito od 2006. godine učinjen veoma mali napredak u ispunjavanju ključnih obaveza BiH prema Savetu Evrope, ovoj ključnoj regionalnoj međunarodnoj organizaciji za ljudska prava. Slično je i sa zahtevima organa UN u pogledu zaštite ljudskih prava iako je BiH usvojila svu pravnu regulativu i formalno-pravno stvorila odgovarajuće osnovne institucije odnosno pravna tela zaštite. Sadašnja politička situacija koči završetak preko potrebnih reformi u ključnim oblastima, kao što su demokratske institucije, vladavina prava i ljudska prava i usporava napredak države na putu evropskih integracija. Pregled navedenog materijala navodi na dva osnovna zaključka. Prvo, i BiH i Srbija su u normativnom smislu u principu zadovoljili zahteve organa UN u pogledu zaštite ljudskih prava jer su usvojili svu neophodnu pravnu regulativu i stvorila odgovarajuće osnovne institucije odnosno tela. Drugo, Srbija nedovoljno uspešno primenjuje navedeni pravni okvir u praksi i većina preporuka se upravo odnosi na operacionalizaciju i konkretizaciju zaštite ljudskih prava koja je predviđena Ustavom i zakonima Republike Srbije, uključujući osnaživanje uspostavljenih tela (povećavanje ljudskih i finansijskih resursa ovih institucija, podizanje svesti građana ali i ostalih delova državne administracije o ulozi navedenih institucija). A kriza u BiH bi mogla imati ozbiljne posledice ne samo za Bosnu i Hercegovinu, kao državu, nego i za njeno članstvo u međunarodnim organizacijama.

Slučajevi u kojima države nisu uopšte odgovorile na predstavke podnosioca (dva od prva tri navedena primera ponašanja prema Romima u policijskim stanicama), pored nepotpunosti pravne regulative, deluju kao očigledno odsustvo volje da se ovakvi slučajevi rešavaju (polazeći od pasivnosti tužioca što predstavlja nesavladivu prepreku da žrtva ostvari svoja prava pred sudom), i otvaraju pitanje administrativnog kapaciteta i koordinacije državnih službi u slučajevima koji se tiču ljudskih prava.²³

Problem koordinacije je izričito naveden i u zahtevu da se usaglase nadležnosti niza institucija u ovoj oblasti, a u širem smislu podrazumeva i koordinisani pristup praćenju ostvarivanja prava koje država preuzima i garantuje potpisivanjem navedenih konvencija i izveštavanju o njima. To praktično znači unaprediti pravni okvir u oblasti koordinacije za izveštavanje i predvideti jasnu nadležnost za sprovođenje zaključnih komentara, odnosno pojačati interni mehanizam za praćenje sprovođenja preporuka navedenih tela UN, kako bi se u svakom sledećem krugu izveštavanja jasno navele preduzete mere koje su specifično ciljale prethodno uočene probleme. Takođe, potrebno je jasnije predvideti nadležnost za pripremu odgovora za individualne predstavke, a naročito za iznošenje gledišta povodom individualnih predstavki.

²³ S tim što su navedeni slučajevi dosta stari, pa je za očekivati da se situacija u međuvremenu popravila.

Relativno dobre ocene uspostavljenog pravnog okvira za заштиту људских права, napred iznesene o Srbiji i BiH i veoma ambiciozno ratifikovanje brojnih konvencija dokaz su da svi ulažu napore za skokovite preobražaje društva prema punom ostvarenju svih људских права. Time se osnažuju pojedinci i zajednice, a što je delom motivisano i velikim nepravdama sa krajem prošloga veka, Međutim, Srbija u izvesnoj meri nije bila dovoljno pripremljena da ih dosledno primenjuje, te je preporuka da se pre pristupanja konvencijama i donošenja zakona u ovoj oblasti uvede detaljna procena njihovog uticaja, usklađenosti sa ostalim zakonskim i podzakonskim aktima, realno procene људski i materijalni resursi za njihovo sprovođenje, i obezbedi simultano donošenje odgovarajućeg seta podzakonskih akata²⁴ a BiH prolazi kroz trenutna neslaganja oko etničkih raspodela funkcija uključujući i nesporazume sa međunarodnim organizacijama.

Podizanje svesti o značaju dosledne заштите људских права i postojećem pravnom okviru za njihovu заштиту podrazumeva edukaciju žena, мушкарaca, mladih i dece u stalnom fokusu државе koja je najodgovornija za obrazovanje i učenje, kako formalno tako i neformalno. Posebne obuke za tužioce, судије i advokate, ali i sve ostale zaposlene ne samo u institucijama koje se bave vladavinom zakona već u celokupnoj javnoj upravi, u cilju upoznavanja i razumevanja problematike људских права ali i osposobljavanja samih institucija da bolje razumeju svoju ulogu i ugrade заштиту људских права u svoje ciljeve. Ovakvo razumevanje načela људских права odnosno iskorenjivanje njihovog kršenja omogućuje kako ispravljanje nepravdi tako i donošenje odluka u sličnim situacijama koje mogu biti toliko značajne da određuju људske živote, pomaže u rešavanju eventualnih novih ili ponovljenih sukoba i očuvanju mira i tako predstavlja održivu strategiju људskog, socijalnog i ekonomskog razvoja usredsređenog na љude.

Образovanje i učenje za људска права treba da sprovode svi akteri i svi zainteresovani, држава, грађанско друштво, vlada i nevladin sektor. Jedino tako, zajedničkim naporima, može se razviti istinska kultura људских права, zasnovana na uzajamnom poštovanju, заштити, ispunjenju, pravnom osiguranju i sprovođenju људских права. Nebi se smelo dozvoliti da se izveštaji vlade i nevladinog sektora dijametralno suprotstavljaju u ocenama o stanju људских права u BiH i Srbiji. Suštinska praktična koordinacija u procesu pripreme radnih verzija izveštaja, kako међуресорна odnosno unutar Vlade, tako i konsultacije sa nevladinim sektorom i međunarodnim agencijama i organizacijama, kao što to rade i druge државе, izbalansirala bi i ublažila kritike pojedinih Komiteta. Naime, analizom procedura za formulisanje izveštaja i preporuka na Komitetima, jasno se ustanovljava da osim individualnih predstavi, pritužbe dolaze pretežno iz izveštaja nevladinog sektora, budući da u oblastima kao što su права dece, žena, invalida i drugih ranjivih kategorija stanovništva postoje tematske koalicije

²⁴ *Ex-ante policy assessment* kao instrument kojim se ispituju i mere verovatne koristi, troškovi, kao i efekti novih ili izmenjenih propisa i javne politike, doprinosi potpunom razumevanju problema i poznavanju indirektnih efekata mera vlade, i kao takva je podržana od strane Evropske unije. Detaljnije u: *Mapiranje ex-ante procene uticaja javne politike – Iskustva i instrumenti u Evropi*, UNDP, Local Government and Public Service Reform Initiative, Beograd, septembar 2007.

nevladinih organizacija. One su podstaknute da vrše monitoring nad primenom ovih konvencija od strane međunarodnih agencija i organizacija prisutnih na terenu, posebno onih pod kapom UN, kao što su UNICEF kada su u pitanju prava dece, UNIFEM za prava žena, Program UN za razvoj (UNDP) za prava drugih ranjivih grupa.²⁵

Poželjno bi bilo da ovi izveštaji, a naročito akcije koje se preduzimaju radi uklanjanja uočenih problema, budu široko publikovani u medijima, predmet javnih rasprava, i direktno povezivani sa konvencijama o zaštiti ljudskih prava kojima su države pristupile. Time bi se doprinelo informisanju čiji je cilj izgradnja opšte kulture ljudskih prava putem razvoja znanja i veština, kao i oblikovanju stavova koji će postati u većoj meri programski ciljevi nadležnih institucija. Na takav način doprineće se jačanju poštovanja ljudskih prava i osnovnih sloboda u bazi društva, punom razvoju ljudske ličnosti i osećaja dostojanstva u ekonomski devastiranom prostoru Zapadnog Balkana, promovisanju razumevanja, tolerancije, rodne jednakosti i prijateljstva medju svim nacijama kao i etničkim, verskim i jezičkim grupama. Za institucije sistema bi to značilo da treba težiti još više najširoj mogućoj osvešćenosti i razumevanju svih normi, pojmova i vrednosti sadržanih u Univerzalnoj deklaraciji o ljudskim pravima.

Strategija ljudske bezbednosti teži uspostavljanju globalne političke kulture zasnovane na ljudskim pravima. Posebno su osetljivi regioni gde su međunacionalni i verski sukobi narušavali miran regionalan razvoj. Ljudska bezbednost treba da se promoviše u celokupnom društvu na decentralizovan način, počevši od osnovnih potreba ljudi, kako žena tako i muškaraca odnosno od pitanja lične sigurnosti, siromaštva, diskriminacije, socijalne pravde i demokratije. Sloboda od iskorišćavanja i korupcije nastupa onda kada ljudi prestanu da prihvataju kršenje svojih prava. Institucije građanskog društva (poput Beogradskog centra za ljudska prava, Evropskog pokreta Republike Srpske i Distrikta Brčko, čije objektivne izveštaje smo analizirali za potrebe ovog rada) podupiru taj proces emancipacije zasnovan na poznavanju ljudskih prava u funkciji su obrazovanja za ljudska prava i na njima zajedno sa vladinim izveštajima treba graditi strategiju koja vodi ljudskoj bezbednosti, budući da osnažuje ljude da rešenje svojih problema iznalaze na osnovama zajedničkog globalnog vrednosnog sistema i pristupa zasnovanog na pravima i pravu a ne na moći, superiornosti vlasti i argumentima sile.

S obzirom na regionalni kontekst koji i dalje čini određene grupe nebezbednim, na činjenicu da nasleđe 90-tih ima uticaja na imidž Balkana, dobro bi bilo organizovati međunarodnu regionalnu konferenciju zemalja Zapadnog Balkana na kojoj bi se razmenila iskustva država u regionu sa instrumentima za implementaciju preporuka koje dolaze od Komiteta UN. Konferencija bi mogla

²⁵ Beogradski centar za ljudska prava na primer izdaje Godišnji izveštaj o stanju ljudskih prava u Srbiji, uključen je u koaliciju za monitoring prava deteta u Srbiji i druge slične aktivnosti. Videti <http://www.bgcentar.org.rs/>

značajno doprineti razvoju nove političke kulture zasnovane na ljudskim pravima, kao i razvijanju dobrosusedskih odnosa.²⁶

LITERATURA

- Alfredson, Gundumur I dr. 1999. *The Universal Declaration of Human Rights*, Oslo Scandinavian University Press.
- Alston Philip (ur.) 1999. *The EU Human Rights*, Oxford: Oxford University Press.
- Alston, Philip I James Crawford (ur.). 2000, *The future of UN Human Rights Treaty Monitoring*, Cambridge, Cambridge University Press.
- Andreopoulos, George J. I Richard Pierre Claude, 1997. *Human Rights Education for the Twenty-First Century*. Philadelphia: University of Pennsylvania Press.
- Benedek, Wolfgang (ur.) 1999. *Human Rigts in Bosnia and Herzegovina, Theory and Practice*. The Hague: Martinus Nijhoff Publisher.
- UN General Assembly, World Summit Outcome 2005, Resolution A/RES/60/1, 24 October 2005.
- United Nations Development Programme, *Human Development Report 1994*, Oxford University Press, New York, 1994.
- Brano Miljuš, Dragan Đukanović, *Dobrosusedski odnosi u svetlu srpsko-bosanskohercegovačkog pitanja*, Institut za međunarodnu politiku i privredu, Beograd, 2011.
- Žaklina Novičić, Anđela Stojanović i Miloš Jončić, „Mehanizmi Saveta Ujedinjenih nacija za ljudska prava za zaštitu ljudskih prava i osuđivanje njihovog kršenja“, radna verzija analize za Ministarstvo inostranih poslova, IMPP, jun 2011.
- Luka Glušac, „Humanitarne intervencije u konceptu ljudske bezbednosti“, *Bezbednost Zapadnog Balkana*, br. 16, januar-mart 2010., str 80-92.
- Ljudska prava: Pet decenija od usvajanja Opšte deklaracije o pravima čoveka, Međunarodna politika*, Službeni list SRJ, Pravni fakultet i Fakultet političkih nauka, Beograd, 1998.
- Mapiranje ex-ante procene uticaja javne politike – Iskustva i instrumenti u Evropi*, UNDP, Local Government and Public Service Reform Initiative, Beograd, septembar 2007.
- Milan Šahović, „Povelja Ujedinjenih nacija i evolucija međunarodnog prava“, *Međunarodna politika*, God. 62, Br. 1141 (januar-mart 2011), str. 21-32.
- Svetlana Đurđević-Lukić, Vojin Dimitrijević, „Human Security and Peace-Building in the Western Balkans“ in: *Transnational Terrorism, Organized Crime and Peace-Building: Human Security in the Western Balkans* Edited by Wolfgang Benedek, Christopher Daase, Vojin Dimitrijević and Petrus van Duyne, Palgrave McMillan, 2010.

²⁶ Videti Brano Miljuš, Dragan Đukanović, *Dobrosusedski odnosi u svetlu srpsko-bosanskohercegovačkog pitanja*, Institut za međunarodnu politiku i privredu, Beograd, 2011.

Brano Miljuš

Faculty of Law

Pan-European APEIRON in Banja Luka

Modalities for Overcoming a Gap between International Mechanisms of Human Rights Protection and National Level Action

Abstract: Integration in the EU is linked with fulfillment of different conditions generally grouped as political, economical and legal. Until the 1990ies the EU (at the time, the European Communities) did not tackle the issue of national minority protection. The first institute for the determination of applicable human law in the contractual relationships with foreign element is the institute of the *partz* autonomy. The theory of characteristic act help us for definition law and rules for the regulation contracts with foreign element. This theory determinate one fact which is the most important, characteristic fact in the contract. This paper analyzes the regulation of this theory in the Rome Convention on the law applicable to contractual obligations and in the Regulation (EC) No 593/2008 of the European Parliament and of the Council of 17 June 2008/ in the law applicable to contractual obligations (Rome I), which is replacing the Rome Convention. The Rome Convention regulates that the contract is most closely connected with the country where the party, with characteristic act has "at the time of conclusion of the contract, his habitual residence, or, its central administration".

Key words: human law, European integration, national human rights, contract, foreign element, *Sejdic-Finci*, implementation, most closely connection.